

Małgorzata Paplińska

SKRÓTY BRAJLOWSKIE W TYDZIEŃ

PROGRAM DO SAMODZIELNEJ NAUKI
POLSKICH ORTOGRAFICZNYCH
SKRÓTÓW BRAJLOWSKICH I STOPNIA

Małgorzata Paplińska
Skróty brajlowskie w tydzień.
Program do samodzielnej nauki
Polskich Ortograficznych Skrótów Brajlowskich I Stopnia

Projekt okładki
Agnieszka Stachyra

Korekta
Jadwiga Mendruń

Skład i łamanie
Multigena Sp. z o.o.

Druk
Zakłady Graficzne S.C. ul. Olsztyńska 3, 63-400 Ostrów Wielkopolski

Wydawca

Fundacja Polskich Niewidomych i Słabowidzących „Trakt”
www.trakt.org.pl

Publikacja współfinansowana ze środków Państwowego Funduszu
Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Warszawa 2016

ISBN 978-83-927172-3-2

W Programie *Skróty brajlowskie w tydzień* wykorzystano system skrótów opracowany przez Tadeusza Józefowicza i Zygmunta Saloniego, zaakceptowany przez Polski Związek Niewidomych oraz zatwierdzony Zarządzeniem Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 4 listopada 1981 roku do użytku w szkołach dla dzieci niewidomych.

Wzorce skrótów zostały zaczerpnięte z opracowania: Józefowicz T., Saloni Z. (1991). System polskich ortograficznych skrótów brajlowskich. Omówienie systemu i jego historia. *Zeszyty Tyflogiczne* nr 8.

Spis treści

Wstęp

Rozdział 1. Zasady stosowania Polskich Ortograficznych Skrótów Brajlowskich I Stopnia

Rozdział 2. Skróty dwuznaków

Rozdział 3. Skróty wyrazowe jednoznakowe

3.1. Skróty wyrazowe – część 1.

3.2. Skróty wyrazowe – część 2.

3.3. Skróty wyrazowe – część 3.

3.4. Skróty wyrazowe – część 4.

Rozdział 4. Skróty wyrazowe dwuznakowe i trzyznakowe

4.1. Skróty wyrazowe dwuznakowe i trzyznakowe – część 1.

4.2. Skróty wyrazowe dwuznakowe i trzyznakowe – część 2.

Rozdział 5. Skróty niewyrazowe (literowe)

Rozdział 6. Skróty ze znakami pomocniczymi

6.1. Skróty poprzedzone punktem (5)

6.2. Skróty poprzedzone punktami (5, 6)

Rozdział 7. Tabele skrótów

Klucz odpowiedzi

Wstęp

Skróty brajlowskie w tydzień. Program do samodzielnej nauki Polskich Ortograficznych Skrótów Brajlowskich I Stopnia to propozycja ćwiczeń do samodzielnej nauki dla osób, które znają bardzo dobrze integralne pismo brajlowskie. Z tego względu z *Programu* mogą korzystać nieco starsi uczniowie, aktywni dorośli oraz seniorzy.

Program obejmuje dwie wersje, które mogą, w zależności od potrzeb użytkowników, być stosowane razem lub oddzielnie. Pierwsza – w zwykłym druku, którą jest niniejsze opracowanie, może być podręcznikiem dla studentów tyflopedagogiki, pedagogiki specjalnej, pragnących pogłębić swoją wiedzę i zdobyć zaawansowane umiejętności z zakresu posługiwania się pismem Braille'a. Może być także pomocą dla rodziców i nauczycieli niewidomego ucznia, którzy chcą wesprzeć go w nauce skrótów brajlowskich. Drugą wersję Programu stanowi samouczek w postaci kart brajlowskich, przeznaczony dla osób dobrze czytających dotykiem integralne pismo Braille'a.

Czego można nauczyć się w tydzień? Wielu przekonuje, że można nauczyć się tańczyć, gotować, robić szpagat, przygotować się do egzaminu itp. Kilka lat temu przekonywałam, że brajla można nauczyć się w weekend. Skrótom brajlowskim trzeba poświęcić przynajmniej jeden intensywny tydzień pracy, realizując minimum sześć ćwiczeń dziennie. Zatem do nauki skrótów brajlowskich I stopnia potrzebne jest zaangażowanie i realizacja wszystkich czterdziestu dwóch ćwiczeń.

Dla ułatwienia nauki skróty brajlowskie zostały wprowadzane partiami. Każdy rozdział lub podrozdział składa się z prezentacji skrótów i ich znaczeń oraz z ćwiczeń obejmujących czytanie i pisanie tekstów z zastosowaniem nowo poznanych skrótów. Zgodnie z zasadą stopniowania trudności, ćwiczenia zostały zaprojektowane tak, że wyrazy oraz zbiegi liter, które jeszcze nie były wprowadzone, zapisano pismem integralnym. Wykorzystanie brajla czarnodrukowego w niniejszym opracowaniu jest wygodną formą zarówno dla nauczycieli i rodziców, wspierających dziecko w nauce skrótów brajlowskich, jak i innych osób widzących samodzielnie uczących się pisma skrótowego.

W obu wersjach Programu po części z ćwiczeniami zamieszczono rozwiązania w tzw. *Kluczu odpowiedzi*. Miejsca skracane (wyrazy lub zbiegi liter) zaznaczono nawiasem klamrowym. Na końcu każdej wersji Programu znajdują się dwie tabele

skrótów: *Wykaz skrótów według Tablicy Monniera oraz Wykaz elementów skracanych w układzie alfabetycznym.*

Mam nadzieję, że nauka skrótów brajlowskich z niniejszym *Programem* będzie przyjemnością i przyniesie wiele satysfakcji.

Powodzenia!

Małgorzata Paplińska

Rozdział 1. Zasady stosowania Polskich Ortograficznych Skrótów Brajlowskich I Stopnia

Skróty pierwszego stopnia można najogólniej podzielić na skróty wyrazowe i literowe (niewyrazowe). Skróty wyrazowe polegają na tym, że cały wyraz zapisuje się za pomocą jednego, dwóch lub trzech znaków, np. „b” $\cdot\cdot$ to skrót „bo”, a „nbj” $\cdot\cdot\cdot$ to skrót „najbardziej”.

Skróty literowe (niewyrazowe) obejmują zbiegi liter, na przykład: „prze”, „st”. Odrębne podgrupy stanowią skróty dwuznaków, takich jak: rz, ch, i skróty ze znakami pomocniczymi, czyli poprzedzone punktem (5) lub punktami (5, 6).

Aby uniknąć niejednoznaczności w stosowaniu skrótów, należy dokładnie przestrzegać zasad ich stosowania. Jest to szczególnie ważne w odniesieniu do skrótów literowych. Dany skrót może być bowiem skrótem wyrazowym (w), początkowym (p), środkowym (ś) i/lub końcowym (k).

Skrót wyrazowy służy do zapisania całego wyrazu, początkowy skraca zbiegi liter tylko na początku wyrazu, środkowy – w środku, a końcowy – na końcu wyrazu. Wyżej wymienione oznaczenia literowe postawione przy danym skrótzie w nawiasach określają jego uwarunkowania. Bardzo często zdarza się, że jeden skrót może być używany w więcej niż jednej pozycji, np. początkowej i środkowej, albo we wszystkich. Na przykład: skrót $\cdot\cdot$ – „za” jest skrótem zarówno wyrazowym, np. „za miastem”, jak i początkowym, np. „zabawa”. Nie można zastosować go jako skrótu środkowego, np. „wizaż”, ani końcowego, np. „waliza”, gdyż zapis byłby niejednoznaczny. Nie wiadomo by było, czy chodzi o literę „ą” czy skrót „za”.

Bywa też tak, że jeden skrót ma kilka znaczeń, w zależności od tego, w której pozycji się znajduje. Skrót „ó” $\cdot\cdot$ to skrót wyrazowy – „który”, początkowy – „któr”, a końcowy – „ów”. Należy więc zwrócić szczególną uwagę na tych kilka skrótów, które mają różne znaczenia.

Niekiedy dany wyraz można skrócić na dwa sposoby, zwłaszcza gdy liczba użytych znaków dla obu zapisów jest taka sama. Wyraz „strach”, można skrócić $\{st\}\{ra\}\{ch\}$ $\cdot\cdot\cdot$ lub $\{st\}r\{ach\}$ $\cdot\cdot\cdot$. Oba zapisy są poprawne.

Zawsze jednak należy wybierać sposób pozwalający na użycie mniejszej liczby znaków.

Uwaga! W zapisie skrótowym dopuszcza się pomijanie znaku wielkiej litery na początku zdania oraz przed nazwami własnymi, dlatego w całym opracowaniu teksty zapisane skrótami pozbawione są znaków wielkiej litery. Wszystkie znaki interpunkcyjne stosuje się obowiązkowo.

Symbol w postaci punktu (6) w piśmie skrótowym to znak w zapisie integralnym.

Występująca po nim sekwencja znaków aż do spacji oznacza tekst zapisany integralnie.

Rozdział 2. Skróty dwuznaków

Skróty dwuznaków: ch, cz, dz, ni, sz, rz to symbole jednoznakowe, które można stosować na początku, w środku i na końcu wyrazu.

Poniżej przedstawiono skrót i jego znaczenie w zapisie integralnym.

⠠⠉⠏ ch

⠠⠉⠵ cz

⠠⠳⠵ dz

⠠⠒⠊ ni

⠠⠗⠵ rz

⠠⠱⠵ sz

Ćwiczenie 1. Przeczytaj i porównaj wyrazy zapisane skrótami i integralnie.

⠠⠱⠠⠉⠠⠱

⠠⠱⠠⠉⠠⠱⠠⠱

szal

⠠⠳⠠⠵⠠⠉⠠⠱⠠⠱

⠠⠳⠠⠵⠠⠉⠠⠱⠠⠱⠠⠱

dzban

⠠⠉⠠⠱⠠⠱

⠠⠉⠠⠱⠠⠱⠠⠱

czas

⠠⠒⠠⠱⠠⠱⠠⠱

⠠⠒⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱

niania

⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱

⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱

chata

⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱

⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱

szczeniaczek

⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱

⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱⠠⠱

rzeczniczka

Ćwiczenie 2. Powtórka z biologii? Czemu nie! Przeczytaj wyrazy. Jeśli masz kłopot z rozszyfrowaniem któregoś z nich, zajrzyj do Klucza odpowiedzi.

chrząszcz czerwony, trznadel żółto brzuch, koniczyna czerwona, groszek pachnący,
muchomor czerwony, pyszczak rdzawy, chrzan, szczaw kędzierzawy,
sprawdź poprawność zapisu w kluczu odpowiedzi.

Ćwiczenie 3. Wykorzystując poznane skróty dwuznaków, przepisuj w brajlu następujące nazwy:

chrząszcz czerwony, trznadel żółto brzuch, koniczyna czerwona, groszek pachnący,
muchomor czerwony, pyszczak rdzawy, chrzan, szczaw kędzierzawy.

Sprawdź poprawność zapisu w kluczu odpowiedzi.

Ćwiczenie 4. Przepisz zdania, wykorzystując poznane skróty.

Szczotecznicza szarawka to nocny motyl z rodziny mrocznicowatych i podrodziny
brudnicowatych.

Szczeżuja wielka i szczeżuja spłaszczona to małże objęte w Polsce częściową ochroną.

Czasznica olbrzymia to grzyb z rodziny pieczarkowatych.

Grzechotnik charakteryzuje się między innymi grzechotką na końcu ogona i receptorami ciepła w części policzkowej głowy.

Dzbanusznik niebieskoszary to typ grzyba z grupy porostów.

Rozdział 3. Skróty wyrazowe jednoznakowe

W podrozdziale 3.1. wprowadzono skróty wyrazów: bo, co, dla, ale, gdy, gdzie, tu, jeszcze, ma, to, był, być, będzie, jest, nie.

W podrozdziale 3.2. wprowadzono skróty wyrazów: za, przez, jak, kto, tym, sobie, ten, tak, przecież, raz, są, się.

W podrozdziale 3.3. wprowadzono skróty wyrazów: który, może, czy, przy, że, ich, na, więc, tam, wszystko.

W podrozdziale 3.4. wprowadzono skróty wyrazów: do, już, lub, nawet, od, po, pod, też, tylko, wy.

3.1. Skróty wyrazowe – część 1.

Poniżej przedstawiono skrót i jego znaczenie w zapisie integralnym.

⠠	bo	⠠	co	⠠	dla
⠠	ale	⠠	gdy	⠠	gdzie
⠠	tu	⠠	jeszcze	⠠	ma
⠠	to	⠠	był	⠠	być
⠠	będzie	⠠	jest	⠠	nie

Ćwiczenie 5. Przeczytaj zdania. Porównaj zapis skrótowy z integralnym. Zwróć uwagę na oszczędność miejsca.

⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠

⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠

Co to ma być?

⠠ ⠠ ⠠ ⠠

⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠

Co to będzie?

⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠

⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠

Tu jeszcze nie ma niani.

⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠

⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠

⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠ ⠠

Ale gdzie jest to szczególne miejsce dla nas?

3.2. Skróty wyrazowe – część 2.

Poniżej przedstawiono skrót i jego znaczenie w zapisie integralnym.

⠠ za

⠠ przez

⠠ jak

⠠ kto

⠠ tym

⠠ sobie

⠠ ten

⠠ tak

⠠ przecież

⠠ raz

⠠ są

⠠ się

3.3. Skróty wyrazowe – część 3.

Poniżej przedstawiono skrót i jego znaczenie w zapisie integralnym.

⠠	który	⠠	może	⠠	czy
⠠	przy	⠠	że	⠠	ich
⠠	na	⠠	więc	⠠	tam
⠠	wszystko				

3.4. Skróty wyrazowe – część 4.

Poniżej przedstawiono skrót i jego znaczenie w zapisie integralnym.

Uwaga! Skróty w wersji brajlowskiej są poprzedzone sześciopunktem, ułatwiającym ich bezbłędne odczytanie, gdyż składają się wyłącznie z punktów położonych w dolnej części sześciopunktu.

⠠	do	⠠	już	⠠	lub
⠠	nawet	⠠	od	⠠	po
⠠	pod	⠠	też	⠠	tylko
⠠	wy				

Rozdział 4. Skróty wyrazowe dwuznakowe i trzyznakowe

4.1. Skróty wyrazowe dwuznakowe i trzyznakowe – część 1.

Poniżej przedstawiono skrót i jego znaczenie w zapisie integralnym.

••	albo	•••	zawsze	•••	bowiem
•••	bardzo	•••	bardziej	••••	najbardziej
•••	coś	••••	coraz	•••••	dlatego
••••	dlaczego	••••	gdyby	••••	gdyż
••••	tutaj	••••	jeśli	••••	jeżeli
••••	kiedy	••••	ktoś	••••	mam
••••	masz	••••	także	••••	około
••••	oczywiście	••••	oraz		

4.2. Skróty wyrazowe dwuznakowe i trzyznakowe – część 2.

••••	również	••••	siebie	••••	teraz
••••	wobec	••••	według	••••	wtedy
••••	właśnie	••••	zwłaszcza	••••	zresztą
••••	żeby	••••	zaraz	••••	chyba
••••	nigdy	••••	jestem	••••	jestes
••••	jestemy	••••	jesteście	••••	natomiast
••••	więcej	•••••	najwięcej	••••	dopiero
••••	dobrze	••••	wszyscy	••••	można

Rozdział 5. Skróty niewyrazowe (literowe)

Poniżej przedstawiono skrót i jego znaczenie w zapisie integralnym. Uwaga! Litery postawione w nawiasach przy danym skrótie oznaczają: p – początkowy, ś – środkowy, k – końcowy, w – wyrazowy.

Aby uniknąć niejednoznaczności, w wersji brajlowskiej skróty składające się wyłącznie z punktów w dolnej części sześciopunktu (2, 3, 5, 6) oraz w prawej kolumnie (4, 5, 6) poprzedzone zostały sześciopunktem.

⠠ za (p, w)	⠠ jak (p, w)
⠠ prze (p)	⠠ em (k)
⠠ ej (k)	⠠ ym (k)
⠠ tak (p, w)	⠠ któr (p)
⠠ ów (k)	⠠ był (p, w)
⠠ przy (p, w)	⠠ st (p, ś, k)
⠠ na (p, ś, k, w)	⠠ wa (p, ś, k)
⠠ pa (p, ś)	⠠ ra (p, ś)
⠠ wy (p, ś, w)	⠠ do (p, ś, w)
⠠ ego (k)	⠠ ko (p, ś)
⠠ po (p, ś, w)	⠠ sk (ś)
⠠ le (ś, k)	⠠ od (p, w)
⠠ ia (ś, k)	⠠ ro (p, ś)

ość (k)

ości (ś, k)

wszystki (p)

ie (ś, k)

nie (p, ś, k, w)

ny (k)

ię (ś, k)

li (ś, k)

ych (k)

ach (k)

pod (p, w)

Rozdział 6. Skróty ze znakami pomocniczymi

6.1. Skróty poprzedzone punktem (5)

Poniżej przedstawiono skrót i jego znaczenie w zapisie integralnym oraz oznaczenia literowe określające jego uwarunkowania.

⠠⠠⠠⠠ ciąg (p, ś, k, w)

⠠⠠⠠ drugi (w)

⠠⠠⠠⠠ problem (p, ś, k, w)

⠠⠠⠠ kilk (p, ś, k)

⠠⠠⠠ jedn (p, ś, k)

⠠⠠⠠ miejsc (p, ś, k, w)

⠠⠠⠠⠠ pierw (p, ś, k, w)

⠠⠠⠠ trzeba (w)

⠠⠠⠠ właściw (p, ś, k)

⠠⠠⠠ człowiek (p, ś, k, w)

⠠⠠⠠ stanowi (w)

⠠⠠⠠ niewidom (p, ś, k)

⠠⠠⠠ drug (p, ś, k)

⠠⠠⠠ kres (p, ś, k, w)

⠠⠠⠠ form (p, ś, k, w)

⠠⠠⠠ kilka (w)

⠠⠠⠠ jeden (w)

⠠⠠⠠ organ (p, ś, k, w)

⠠⠠⠠ trzeb (p, ś, k)

⠠⠠⠠ świat (p, ś, k, w)

⠠⠠⠠ właściwie (w)

⠠⠠⠠ stanow (p, ś, k)

⠠⠠⠠ niewidomy (w)

